

РЪКОВОДСТВО ЗА УЧИТЕЛИ ЗА РАБОТА С УЧЕБНО ПОМАГАЛО „ГЛОБАЛНА ИСТОРИЯ НА ЧОВЕЧЕСТВОТО“

Съдържание

1. Историографски решения	2
1.1. Четири главни теми вместо стотици имена и дати	2
2. Как да използвате този учебник	5
2.1. Три възможни начина на употреба	5
2.2. Средство за придобиване на умения за световно гражданство	5
2.3. Примери за образователни пътеки	9
2.3.1. Децентрализиране	9
2.3.2. Вариативен подход и взаимозависимост	12
2.3.3. Време-пространство	14
2.3.4. Прекъсване	15
2.3.5. Отговорност	17
3. Заключителни коментари и нови възможности за употреба	18

1. Историографски решения

1.1. Четири главни теми вместо стотици имена и дати

Този учебник следва подходът на световната история (или глобалната история), чиято основна философия може да бъде обобщена с цитат от френския мислител Едгар Морен: "Необходимо е да насърчаваме образователни методи, способни да осмислят всеобщите и фундаментални проблеми, и да предлагат конкретни знания и решения относно тях. Това е сериозен проблем, който често остава неразбран"¹.

В глобалната история, фокусът бива изместен от разделението на националните и местни истории, типични за традиционния подход, към цялостна история на човечеството, която обяснява взаимовръзките, чрез които мъжете и жените създават взаимоотношенията си, и различията в начина на живот – т.е. политическите, икономически и културни различия, които са развити от различните групи от хора..

Благодарение на този подход, учебникът цели да преодолее не само национализма (проблем, който винаги присъства в учебните текстове), но и най-развитата му форма: евроцентризъм. Както авторите казват във въведението: „Историческите учебници обикновено разказват историята на Европа и нейните взаимоотношения с „останалата част от света“. Този учебник заема категорична не евроцентрична позиция: неговата основна тема не е Европа. Този учебник счита историята на човечеството като резултат от взаимодействия, конфликти и връзки на различни нива“

Подобно решение предполага, че имената на индивидуалните личности и датите на определени събития, губят своята значимост, отстъпвайки на подход, който начертава

---

¹ Morin E., *Le sept savoir nécessaire à l'éducation du future*, Paris, UNESCO, 1999.

хронология, обръщаща внимание на човечеството в неговата цялост с историята на *четири главни теми*, фундаментални за разгръщането на човешката история.

Четири теми, първоначално присъстващи в проект *“Право в целта!”*, са преформулирани от авторите на този учебник, с цел да ги направят по-сходни с историческия разказ. По-специално в геоисторическия текст темата *„изменение на климата“* се превръща в *„Хората изменят природата“*; по същия начин, *„световна миграция“* тук се превежда като *„Хората в движение“*; а темите за *международно и полово неравенство*, ще намерите в този учебник под наименованието *„Социална организация и неравенство“*. Темата *„Светоглед“*, обаче, е включена от неговите автори и няма съответстващ елемент в оригиналния проект.

Учебникът покрива и разглежда много дълъг период от време: в трите тома, разказаната история се разпростира от напускането на Африка от *Хомо сапиенс* до 21-ви век.

Както обясняват авторите, първи том обхваща периода от 70,000 г. пр.н.е. (*„Преди новата Ера“* (В.С.Е.) – подбор на думи, предпочитан пред употребата на *„Преди Христа“* (В.С.), тъй като по този начин се избягват конотациите към една определена религия) до 1000г. сл.н.е. (*„След новата ера“*); втори том обхваща 1000 г. сл.н.е. до 1870г., а трети том – от 1870 г. сл.н.е. до 21-ви век.

Първият том се фокусира върху разширяването на границите, започвайки от селскостопанската граница, и описва процесът, довел до създаването на империи и градове. Втори том разказва историята за взаимовръзката между различните граници и основаването на първата междуконтинентална търговска система. Трети том разглежда засилването на все по-сложната система от граници на планетата ни.

Всеки том е хронологично разделен на три глави. Всяка глава започва с общ преглед, последван от четирите глобални теми, върху които е структуриран учебникът. Подобна организация на учебника придава значимост на сравненията, системите, връзките и мрежите, вместо да представя историческите трансформации като индивидуални теми. Въсъщност, всяка глава покрива един и същи исторически период четири пъти, анализирайки четири различни теми, проблеми и въпроси.

Темите, включени в учебника са следните.

1) Хората изменят природата.

Тази тема разглежда множеството начини, по които човешките общества възникват, разрастват се, процъфтяват и загиват. В различни региони на света, и по различни начини, хората реконструират природата чрез обществени формации: експлоатират я, трансформират я, реконфигурират я, и я унищожават. Основна способност на човечеството е да преоткрива, реконструира, комуникира, създава, изменя и унищожават.

2) Хората в движение

Втората тема подчертава разрастването и намалчването на различните човешки популации. На първо място темата се отнася до световното нарастване на населението, регулирано от контрола над раждаемостта, смъртността и продължителността на живота. Нарастването е и пространствено, следователно свързано с придвижване на хора. Миграцията е едно от най-постоянните явления в историята на човечеството. Човешката история е изпълнена с неизмеримо много случаи на миграция.

3) Социална организация и неравенство

Тази тема акцентира върху обществата и начинът, по който те се изграждат, организират и управляват. Това е историята на социалните йерархии, които се формират по такъв начин, че една малка част от човечеството да управлява мнозинството. Устройството на тези йерархии се базира на пола (мъж и жена, например), социалната класас (елитът и бедните), и раса (тъмнокожи и бели), но също и чрез включване и изключване (например членството на държавите).

4) Светоглед.

Четвъртата тема покрива вярванията, светогледите и идеалите, които хората създават чрез въображението си. Групите от хора основават религии, уповават се на митове и се срещат с духове. Споделят едни и същи идеи и убеждения, които ги отвеждат на места за богослужение или пък в битка за своята група, крал или нация. Понякога това ги вдъхновява

да разговарят с растения, за да бъдат излекувани. Вярват колективно и оформят света си според съответните убеждения. Тези вярвания не са даденост, а плод на социална конструкция.

2. Как да използвате този учебник

2.1. Три възможни начина на употреба

Естеството на този учебник е такова, че може да бъде използван както като основен източник за преподаване на история, така и като способ, чрез който да се направят някои важни стъпки в подкрепа на дискусия на широкообхватни исторически въпроси (ролята на изменящият се климат; възникване на международното неравенство; ролята на жените в различни ери и социални системи...).

Вътрешната структура на учебника, предоставя възможността да се разграничи употребата на историческия разказ (в секцията намираща се в голямата колона вдясно на всяка страница) от дидактическия. Секциите могат да се използват от учителите, като база за самообучение в подготовка за уроците, докато вторият начин на употреба е насочен към учениците, тъй като им осигурява работни бланки, карти и образователни идеи за работа над определени теми, както у дома, така и в училище. От друга страна, картите и информационните графики, могат да се използват като самостоятелен инструмент и допълнителен материал за провеждане на урока, използвайки пространствени и времеви данни и визуализации².

2.2. Средство за придобиване на умения за световно гражданство

Още една особеност, с която този наръчник се отличава, е задълбоченото изучаване на въпроси, касаещи глобалното гражданство, както и придобиването на социални и екологични умения. Основните му цели, обаче, са насочени към изграждането на по-съпричастен начин

---

² На страницата на проект „Право в целта!“ може да намерите предложения за образователни дейности свързани със специфични карти.

на мислене, и умението да обмисляме гледните точки, различни от нашите собствени. Учебникът има заслуга и за установяването на активен диалог с министерските програми по история на няколко европейски държави.

Независимо как ще се използва този учебник или индивидуалните му раздели, важно е да се обърне внимание на факта, че той е специално разработен с цел да развие редица умения, които са не само от историческо естество, а най-вече от интердисциплинарно такова – полезно за по-лесното разбиране на глобалното общество и как да действаме в него.

Основната цел на трите тома е да предадат послания, съответстващи със сценария, начертан от Глобалното гражданско образование – термин индикиращ интернационална перспектива, състояща се от съпричастност и децентрализация. Подготовката включва уважение към другите и техния живот, взаимно разбитрателство между различните култури, и способността да ценим и възприемаме различията като ресурси.

Разказвателните части, както и тези, посветени на образователните дейности, задействат прецизни когнитивни, афективно-емоционални и социални умения, които насърчават чувството за принадлежност към световната общност. Всяка част от този учебник има за цел да създаде множество разнообразни перспективи, да насърчи осмислянето на чужди гледни точки; да се постигне съвместна отговорност; да следва целите, свързани с мирното съвместно съществуване и взаимната подкрепа сред хората, за да осигури по-високо ниво на справедливост между поколенията и регионите.

За да бъде гарантиран успехът на тези цели, както разказвателната, така и дидактическата част от томове, са пресечени от така наречените „Индикатори за глобално гражданско образование“ (или просто „Глобални индикатори за обучение“, както ще бъде дефинирано по-долу)³.

Тези индикатори могат да бъдат разглеждани като редица от програмни елементи, чрез които да се улесни и да се даде предимство на формирането на не етнически нагласи. Те са идентифицирани и изпробвани в училищна среда⁴ от група свободни изследователи,

³ Индикаторите за глобално образование се появяват, макар и под различни имена, в Документа на ЮНЕСКО от 2015 г., *Éducation à la citoyenneté mondiale. Thèmes et objectifs d'apprentissage*, Париж; знак, който потвърждава необходимостта от използване на нова и безпрецедентна парадигма за прочит на реалността.

⁴ Резултати от теста: <http://www.cvm.an.it/italia-e-europa/educazione-alla-cittadinanza-mondiale-2/>.

работещи в италианската неправителствена организация Centro Volontari per il Mondo (CVM), благодарение и на сътрудничеството им с други поддръжници на тази идея, практикуващи в различни университети.

Най-често повтарящите се Глобални индикатори за обучение (отсега ГИО) в този учебник са:

- *Децентрализиране*: разбира се като способността човек да обмисля различни гледни точки едновременно и да осъзнава, че останалите виждат действителността по различен начин; този ГИО се намира на първите страници от всяка глава, с кратки разкази, озаглавени „Представи си“, които насърчават читателя да приеме перспективата на главните действащи лица от контекста и историческите сценарии, в които се намират.
  - *Вариативен подход и взаимозависимост*, които предполагат преминаването от регионална към глобална перспектива и обратното, отчитайки взаимозависимостта и разбирайки, че всяко решение оказва въздействие в различни времена и територии; много карти, илюстриращи например интернационалната мобилност на хората, насърчават дейности, които помагат на читателя да осъзнае, че миграцията на група хора *от едно място* оказва въздействие под формата на пространствено и често временно разселване *някъде другаде*.
  - *Време-пространството* включва свързването на миналото и настоящето, откривайки корените на настоящето в миналото, научавайки за различните места, на които са се състояли определени събития и процеси; по този начин например задълбочаването на въпросът с робството над първите речни цивилизации, е съпроводен с размисъл над днешните форми на робство в различни части на света и е свързан с икономическата, и трудова среда и т.н.
  - *Прекъснатост* – предоставя възможността да идентифицираме процеси, да отчитаме непредвидими промени, да сме наясно, че въпросният процес невинаги е линеен и не води задължително до прогрес; следователно, настъпването на индустриалната революция в Европа се възприема негативно по отношение на нейното въздействие над околната среда, което в по-далечен план ще се превърне в причината за изменението в климата и влошаването на качеството на въздуха.
  - *Процесуализъм*, т.е. приемането на динамизма, на постоянната и неизбежна трансформация на действителността, която потвърждава автентичността на всеки
-

процес, но също така и потенциалната обръщаемост; феноменът на прогресивното изчерпване на минерални ресурси например е представен заедно с възможностите за намаляване на скоростта на тяхното изчерпване, чрез използването на възобновяеми енергийни източници, или промяна в личния начин на живот така, че да оказва значително по-малко въздействие върху енергийните запаси.

- *Отговорност* - включва действие и работа към промяна, т.е. взимането на решения, уважаващи природата, хората живеещи в настоящето и бъдещите жители на света; ГИО се намесва като акцентира върху взаимовръзката между упадъка на биоразнообразието и консумацията на месо, насочвайки читателите да се замислят и променят установените си хранителни навици.

През последни години в резултат на изследванията, разработени от неправителствените организации, индикаторите се считат за основните елементи, около които трябва да се състои изграждането на умения за глобално гражданство за всички възрасти. Поради тази причина, е важно да насърчаваме тяхното усвояване от всички учители. Систематичното присъствие на индикаторите в учебниците, би гарантирало по-високо ниво на съдържанието в образователно-дидактическите планове и изграждането на нов начин на мислене. Смята се че ефективността на подобни образователни решения ще се повиши, ако учебният план се базира на въпросните индикатори. Тези причини насърчиха осъществяването на взаимодействието между разказвателната част на учебника и редица образователно-дидактически занятия, основаващи се на ГИО.

С оглед на необходимостта от изясняване на тяхната образователна стойност при изграждането на умения и компетенции за глобално гражданство, илюстрирахме някои примери, извлечени от трите тома на учебника, за доминиращият показател в съответната дейност. Трябва да се уточни, че силно интердисциплинарният профил на всеки индикатор, може да направи присъствието на дори повече от един индикатор разпознаваемо, в един и същи образователно-дидактически план.

Последното предварително уточнение относно илюстрациите на занятията засяга тяхната особена характеристика, а именно това, че са полемични. Тоест, структурирани са по такъв начин, че да разкриват повече и разнообразни изследователски пътеки, вместо да дават еднозначен отговор в текста. Ако от една страна, тази особеност позволява да се зачитат различните стилове на преподаване и различната чувствителност на всеки учител, то от

друга страна, това съответства с намерението да се предаде идеята за полицентризъм и циркулярност, която е в основата на този учебник.

2.3. Примери за образователни пътеки

Макар и неизчерпателни, някои образователни дейности, извлечени от трите тома и групирани според критерия за еднаквост на индикаторите, от които е вдъхновен всеки от тях, са илюстрирани по-долу. За по-голяма яснота, преди описанието ще намерите общ преглед, който улеснява прилагането на дейностите от учителите, предоставяйки начини на тълкуване и идентифициране на подобни възможности в други планове, които не са включени в този наръчник. Томовете и определените глави за съответните дейности са обозначени.

***

2.3.1. Децентрализиране

Дейност	Древни календари
Позиция	Том 1; Глава 3.
Цел на дейността	Да се запознаете с повече и разнообразни системи за измерване на времето, да улавяте сходства и разлики, да се чувствате част от човешката общност и да разбирате, че системата за измерване на времето, използвана от един човек, е само една от множество други.
Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел	Дейностите, които се фокусират върху измерването, обикновено присъстват в учебниците, взимат под внимание само една времева система, най-често тази на човешката група, към която човек принадлежи по географски (държава и/или регион на света), културен, икономически критерий („развити“ региони) на съответния период.
Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство	Тази дейност насърчава учениците да се запознаят с множеството гледни точки, както и с това, че тяхната собствена не е централна или изключителна: това подпомага създаването на нагласа, която признава и уважава многообразието.
Препратки към сходни дейности в учебника	Том 1, Глава 3, <i>Данъчна система</i> ; Том 1, Глава 3, <i>Развитието на математиката</i> .

Идеи които могат да бъдат развити. Тази дейност може да бъде развита в две фази. Първата фаза насочена към натрупването на знания относно съществуването на повече системи за измерване на времето, е структурирана върху събирането на информацията, съдържаща се в надписите, придружаващи всеки календар, и върху сравняването ѝ с предложените критерии (брой на дните, място на произход и т.н.). Втората фаза, насочена към стимулирането на уменията за децентрализиране – ключови, що се касае до изграждането на граждански компетенции - би могла да събуди у учениците чувство за

принадлежност към някоя от групите, създали календарите (египтяни, май, шумери и т.н.) и да стимулира децата да използват тези времеви справки, за да опишат местоположението на събития и явления в собствения им живот (раждане, начало на образователната им кариера и т.н.). Като допълнително занимание, можете да организирате дебат в класната стая, с цел да откриете важни детайли в системата за измерване на времето, използвана от определена група, но липсваща в други календари.

<i>Дейност</i>	Турското навигационно ръководство за моряците
<i>Позиция</i>	Том 2; Глава 1.
<i>Цел на дейността</i>	Да признаваме ролята на културата на една общност, с оглед на действителността, за да се отрази относителният характер на гледните точки и значимостта на това да разбираме чуждите такива, с цел да създадем диалог.
<i>Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел</i>	Картите, които обикновено се използват в класните стаи и в преподаването, не включват такива, изработени от „емпирични“ (Пири Рейс е пират) картографи с култури и произход, различни от тези на учениците, според критериите за време, пространство и в този случай, също и култура.
<i>Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство</i>	Тази дейност поражда у ученика осведомеността за съществуването на разнообразни начини на възприятие на действителността, различна от неговата собствена такава, и насърчава уменията да координира собствения си светоглед с този на останалите, които се характеризират като далечни/чужди от пространствена, културна и времева гледна точка.
<i>Препратки към сходни дейности в учебника</i>	Том 1, Глава 1, <i>Днешните ловци-събирачи</i> ; Том 1, Глава 2, <i>Негативното въздействие на селското стопанство</i> ; Том 1, Глава 3, <i>Робството днес</i> .

Идеи които могат да бъдат развити. Тази дейност предлага разглеждането на начинът, по който са представени градовете Александрия и Пескара, и тяхното сравнение, с цел да се открият сходства и особености. Сравнението трябва да бъде ръководено от учителя, с цел да генерира размисъл върху влиянието на културните и когнитивни фактори в представянето на картите. Трябва да се отбележи, че и в двата случая градските сгради имат луковичен купол, типичен за ислямската култура на Пири Рейс, техният създател, въпреки че нито един от градовете не е бил доминиран от мюсюлмани по това време. Дори като се има предвид когнитивно-пространствените аспекти на изображенията, елементите на децентрализация са особено интересни: и двете селища са изобразени от перспективата на брега, сякаш гледаме към тях. Изборът на тази перспектива, вероятно поради фактът, че наблюдателят е бил пират или навигатор, изисква водният поток да изглежда гладък, сградите – изкривени, а перспективният ред – нарушен. Поради тази причина, например, палмовите дървета на първата карта са големи колкото хълмовете, върху един от които се вее ислямското знаме.

<i>Позиция</i>	Том 2, Глава 2.
<i>Цел на дейността</i>	Насърчава осведомеността относно половите стереотипи, и ролята на жените в целящи намаляване на социалното неравенство; разпространява значимостта на разглеждането на исторически събития от различни гледни точки и преодоляването на „неподвижността“ на мисленето.
<i>Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел</i>	В учебниците в училище, въпросът за социалните борби обикновено се разглежда само от перспективата на мъжа. Не се споменава приносът на женската част от обществото, който безспорно играе жизненоважна роля във всички политически и социални бунтове във всеки регион на планетата, и във всеки период от историята, включително и Великите Световни Войни. Еднакво рядко се среща и коментирането на половите стереотипи и въздействието, което оказват по отношение на равенството и социалната справедливост.
<i>Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство</i>	Това предложение подканва учениците да размишляват над маргиналността, която характеризира жените през годините, които често са изключвани от всякакви разкази и истории. Заемането на женската гледна точка, признаването и уважението на всички членове на човешката общност, се приписва именно на разглеждането на половите стереотипи.
<i>Препратки към сходни дейности в учебника</i>	Том 3, Глава 1, <i>Пътуването на прокълнатите</i> ; Том 2, Глава 2, <i>Дебатът във Валядолид</i> ; Том 2, Глава 3; <i>От ръчната работа към машините</i> ; Том 2, Глава 1, <i>Феодалната система</i> .

Идеи които могат да бъдат развити. Четенето на историческия източник, неговото разбиране и анализиране, гарантирани от предложеното упражнение с избираеми отговори, са дейности, които благоприятстват децентрализацията на учениците, имащи възможността да преценят себе си на фона на една необичайна и неоповестена перспектива на разказ за борбите от това време. Въпреки това, умението да заемат позиция, различна от тяхната, би могло да бъде допълнително упражнено, като помолите учениците да си представят, че са в ролята на Джоана Ферор, главното действащо лице на учебника, и да разкажат за въстанието, което тя повежда от нейната собствена гледна точка. Да си представяме, че сме на мястото на други хора, винаги е добра стратегия за това да свикнем да виждаме действителността през очите на останалите.

<i>Дейност</i>	Един ден без електричество
<i>Позиция</i>	Том 3, Глава 1.
<i>Цел на дейността</i>	Алтернативни начини за задоволяване на ежедневните енергийни нужди, признавайки тяхната обосновааност по отношение на намаляването на негативно въздействие върху околната среда, благоприятстването на тяхното усвояване, възприемайки начин на живот, по-зачитащ природата и нейните жители.
<i>Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел</i>	Проблемът със снабдяването с енергия, обикновено се представя като регионален или глобален проблем, свързан с недостиг на въгледороди, високата цена на алтернативният начин за добив на енергия, или рисковете на ядрена енергия.
<i>Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство</i>	В този случай, се разглеждат индивидуалните навици и конкретният принос на всеки човек, като фокусът е върху възможните алтернативи, а не върху самия проблем. Децентрализацията води до гражданство, като позволява на индивида да се отдалечи от неподвижността на неговите/нейните ежедневни навици и да се присъедини към един устойчив начин на живот.
<i>Препратки към сходни дейности в учебника</i>	Том 2, Глава 3, <i>Технологични иновации в труда</i> .

Идеи които могат да бъдат развити. С тази дейност, учениците са директно афектирани от децентрализацията, и от тях не се изисква да заемат позицията на другите, а да си представят себе си в ситуации, изправени пред избори, различни от обичайните. По този начин, те са

подтикнати да се усъмнят в своята лична гледна точка, да премислят определени действия и възможности, които приемат за даденост.

Количеството електричество, използвано само за един ден, е описано в първата част на дейността, и представя идеята, развита във втората част, касаеща потенциалната възможност за използване на алтернативни източници или извършването на различни действия (макар и сходни с обичайните такива), които не изискват енергия.

Учителят може да разкрие и други пространства за размисъл, като например помоли учениците си да вземат под внимание това, че в света и в историята, съществуват групи от хора, смятани от някои за „нецивилизовани“ или „не дотолкова развити“, чиято нужда от ежедневно снабдяване с електричество е по-малка – следователно по-устойчива – от тази, необходима на „цивилизованите“ държави. От тези групи, човек би могъл да се научи на отношение, насочено към отговорност към планетата.

***

2.3.2. Вариативен подход и взаимозависимост

Дейност	Енергийни потоци
Позиция	Том 1, Глава 1.
Цел на дейността	Да познаваме видимите и невидими взаимовръзки между елементите на една много малка екосистема, да признаем значимостта на всеки един от тях, по отношение на благосъстоянието на всички и балансът на самата екосистема, да разберем мрежата от взаимозависимости, от която е част всеки обитател на планетата и да насърчим уменията да се държим по начин, отговарящ на тази осведоменост.
Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел	Идентифицирането на елементите, които изграждат наземната екосистема, било то малка или голяма, в повечето случаи е илюстрирано като списък на биотичните екосистеми, разделени от абиотичните такива, въпреки множеството взаимовръзки, които съществуват помежду им.
Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство	Размисълът върху значимостта от взаимодействието в една система, и върху въздействието, определено от вариация, дори малко, се отнася до идеята, че всеки индивид е част от система, която от своя страна е част от редица други взаимосвързани системи. Чувството, че сме част от тези мрежи събужда усещане за отговорност и глобално гражданство.
Препратки към сходни дейности в учебника	Том 2, Глава 1, Два търгуващи града; Том 3, Глава 2, Язовир „Трите клисури“

Идеи които могат да бъдат развити. Занятието изисква попълване на изображението, като следва да се включи ролята, присъща на всеки изобразен елемент, в поддържането на баланс в екосистемата. Вниманието да бъде фокусирано върху функцията на всеки компонент, смятаме за по-ефективно от това учениците да идентифицират всеки елемент по име, както се практикува обикновено. Акцентът върху приносът от страна на всеки елемент към баланса на системата, по-добре представя идеята, че всеки член на общността е жизненоважен за

живота и благосъстоянието на всички останали. Подобно разглеждане, което вече разполага с множество изводи във връзка с обучението по глобално гражданство, е допълнително развито в посока отговорността, чрез задачата да си представим какво би се случило, ако само една от характеристиките (в случая слънчева светлина) на системата се промени. Следователно, занятието цели да подтикне учениците към размисъл върху невидимите потоци, свързващи компонентите на една система, привидно несвързани едни с други, с изненадващи и неочаквани взаимовръзки. Всеки човек може да стигне до извода, че всяко действие и решение, което той взима в ежедневието си, оказва влияние върху тези системи, характеризиращи се с много деликатно равновесие, реагиращи и безвъзвратно променящи се, ако подхождаме с неуважение.

Дейност	Борбата със супата от пластмаса
Позиция	Том. 3, Глава 2.
Цел на дейността	Да се повиши чувствителността към въздействието което оказва ежедневната употреба и изхвърляне на пластмаси върху околната среда и морската екосистема; да бъде разбрано, че всяко действие <i>тук и сега</i> , може да доведе до сериозни последици <i>другаде</i> , както и във взаимосвързаната система след това.
Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел	Занятията в учебниците, коментиращи вредата нанесена върху околната среда и причинена от човешките същества, често биват строго определени и трудно изменими, фокусиращи се върху самата вреда, а не върху движещата сила, която я причинява. Нито пък акцентират върху човешките задължения и дейности, които допринасят за екологичната щета.
Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство	Тук също идеята за глобалното гражданство произтича от чувството за принадлежност към взаимосвързаната система, в която последиците от действията, извършени тук и сега, са изобразени в неочаквано време и пространство. Гражданството и отговорността са свързани помежду си.
Препратки към сходни дейности в учебника	Том 3, Глава 2, <i>Световната търговска верига</i>

Идеи които могат да бъдат развити. Работният план се базира на гледането на филм, от който става ясно, че дори секунда невнимание от страна на хората (т.е. изхвърлянето на найлонов плик) е способно да произведе сериозни щети върху морската екосистема. Изискванията на занятието също задействат и децентрализацията, като предразполагат учениците да заемат гледната точка на морски обитател и да поемат отговорност, стимулирайки промяната в ежедневните навици, свързани с използването на пластмаса. Ефикасността на занятието може да бъде повишена чрез дебати, които подтикват учениците да се замислят над значимостта от това да полагат еднаква грижа както за територията, която населяват, така и за цялата планета – или части от нея. Възприемането на уважително и отговорно отношение, постигащо успехи, независимо от конкретния поглед над екологичния проблем, със сигурност е идеалното условие, върху което да се развие усещането, че човекът е световен гражданин.

***

2.3.3. Време-пространство

Дейност	Шадуфът
Позиция	Том 1, Глава 1
Цел на дейността	Запознаването с разнообразните форми, в пространството и времето, на напоителният инструмент Шадуф в продължителността на неговото приложение; разбирането на това, че дори далечните човешки същества решават един и същи проблем по сходни начини, и така създават чувство на принадлежност към човешката общност.
Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел	Възможни задълбочени проучвания на инструменти, използвани от древните цивилизации, засягайки тяхното пространствено и линейно хронологично разпространение, разграничавайки двете измерения едно от друго.
Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство	За да бъде формирано, идеята за глобалното гражданство трябва да бъде структурирана от когнитивен процес, който позволява на учениците да се възприемат като част от световната общност. Откриването на същия инструмент, макар и с изменение в контекста, в разнообразни части на планетата и в различни времена, благоприятства формирането на чувство за принадлежност.
Препратки към сходни дейности в учебника	Том 1, Глава 1; <i>Системата на изсичане и горене</i> ; <i>Историята на ралото</i> ; Том 2, Глава 2, <i>Банките през вековете</i> .

Идеи които могат да бъдат развити. Това занятие представя редица изображения, илюстриращи форми и употреба на един и същи напоителен инструмент, вече известен и прилаган в Древен Египет: шадуфът. Изискването е учениците да поставят всяко изображение в планисферата по правилен начин, след като прочетат описанието, съдържащо пространствена и времева информация относно приложението на самия инструмент. Чрез извършването на тези действия, учениците осъзнават, че общности, далечни едни от други от гледна точка на време и пространство, са намерили сходни начини за решаване на един и същи проблем, който в този случай засяга напояването на обработената земя. Подобна осведоменост събужда у учениците чувството за принадлежност към световната общност, а те от своя страна, чрез разнообразните си отговори, осъзнават неизменяемостта на човешките нужди, поради културните и контекстуални фактори. Учителят може да продължи занятието, като помоли учениците да създадат хипотези, относно начинът, по който приложението на шадуф се е разпространило през годините, и да си представят обменът, състоял се между различните групи от хора, осъществил неговото разпространение. По този начин се акцентира незаменимият аспект и позитивният резултат от миграцията, в която идеи, информация и решения на сходни проблеми, се движат заедно с хората.

Дейност	Послания на движенията от 60-те
Позиция	Том 3, Глава 1.
Цел на дейността	Повишаване на информираността относно събития в различни области на света, целящи придобиването на права, които приемат различни форми спрямо контекста, но се обединяват в общите си намерения. Тази информация може да допринесе за развитието на чувство за принадлежност към световната общност.
Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел	Поредицата от събития на 60-те, е представена, използвайки или времето, или пространственото измерение.
Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство	Това занятие е свързано с изграждането на умения за гражданство, чрез съдържанието на работния план, който се фокусира върху правата на различни компоненти, съставляващи световното общество. Съчетаването на явленията в различните им изрази благоприятства, още веднъж, чувството за принадлежност към разширената общност.
Препратки към сходни дейности в учебника	Том 1, Глава 1, <i>Икономически модели</i> ; Том 3, Глава 2, <i>Стените по света</i> .

Идеи които могат да бъдат развити. Това занятие се основава на изискването да се набави информация от източници, които в този случай, се състоят от фотографии на банери от протестни движения за придобиване на права през 1960г. От учениците се очаква да разгледат изображенията, да ги дешифрират, за да извлекат нужната информация от тях, като си помагат с описанията, съпътстващи всяко изображение. Втората част на занятието, поставя задачата да се отбележат в планисферата местата, на които са създадени фотографиите и да се направи проучване, с цел да се открият други движения – пространствено разпръснати и състояли се в същата времева рамка. Позиционирайки снимките върху хартия, учениците осъзнават, че въпреки различните изрази и мотиви, протестните движения включват многобройни социални групи, които в продължение на години са се обединявали, независимо от пространствено-времените си различия. Разпознаването на общите нужди в различни места и времена, поставя учениците в когнитивното и афективно-емоционално състояние, в което те се чувстват като част от световната общност.

***

2.3.4. Прекъсване

Дейност	Пътят на Homo Sapiens
Позиция	Том 1, Глава 1.
Цел на дейността	Придобиване на знания относно процесът на хоминизация, и отчитането на неговата не линейност, с цел да се изясни, че не всеки процес е непременно прогресивен, а се състои от стъпки назад, временни неуспехи, непредвидени отклонения и особености.
Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел	In school textbooks in use, the process of hominization is generally presented as linear and progressive; all those who, for habits, traditions, way of dressing, mirror evolutionary stages further away from the present one tend to be perceived by students as uncivilized and primitive, in the pejorative sense of the word. В учебниците, процесът на хоминизация (или антропогенезисът – процесът на превръщането в модерен човек) в повечето случаи се представя като линеен и прогресивен; Всички които поради навици, традиции или външен вид, напомнят за някои от

	етапите преди настоящия, се приемат от учениците като нецивилизовани и примитивни в отрицателен аспект.
<i>Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство</i>	Занятието акцентира стойността на многообразието, усещането за уважение спрямо тези, които живеят различно от нас, и преодоляването на стереотипи, установени от начинът на живот на някои групи от хора в днешни дни.
<i>Препратки към сходни дейности в учебника</i>	Том 1, Глава 2, <i>Как дивите растения се превръщат в пшеница</i>

Идеи които могат да бъдат развити. Внимателното разглеждане на графична информация улеснява достигането до важни размишления: първо, „неравният“ характер на процесът на хоминизация, се забелязва моментално, което от своя страна опровергава представата за линейността на развитието, в края на което човешкото същество следва да бъде „съвременно и цивилизовано“. Второ, революционизира идеята, че всичко, което възниква впоследствие, е неминуемо по-добро от това, което го предшества. Приложен в определени технологични съвременни открития – например атомната бомба – въпросният принцип е добре обоснован и заинтригуващ до такава степен, че предефинира всеобщата представа за „прогрес“ и „развитие“. Графичната информация също подтиква към размисъл над качеството и количеството на различното генетично наследство, което всяко човешко същество носи със себе си, опровергавайки убеждението, че всеки един от нас е монолитен, неизбежният резултат от невъзпрепятстваното развитие.

<i>Дейност</i>	Матриархални общества
<i>Позиция</i>	Том 1, Глава 2.
<i>Цел на дейността</i>	Насърчаване на познания относно съществуването на матриархални групи в днешния свят, и осъзнаването на тяхната стойност, с цел да се разбере това, че жените, управляващи общества не е идея, свързана единствено с миналото; да се премахнат сексистките представи, асоцииращи човешкото развитие с мъжкия пол на общностните управители.
<i>Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел</i>	Управляваните от жени общества, в случай, че бъдат разглеждани, се представят като принадлежащи към миналото, представлявайки междинен етап в процеса на човешкото развитие, който съвсем няма общо с текущия етап, възползващ се от превъзходството на мъжкото управление.
<i>Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство</i>	Занятието е насочено към целите на глобалното гражданство, чрез осведомеността за текущата роля на жените. За тази цел, се оценява техния принос във връзка с благосъстоянието на общността, като се изтъква тяхната значимост.
<i>Препратки към сходни дейности в учебника</i>	Том 3, Глава 2, <i>Жени работещи за устойчивост</i>

Идеи които могат да бъдат развити. Наблюдавайки тематичната карта на матриархалните общества, учениците забелязват как подобни групи са разположени не само в по-малко развитите държави, а също и в страни със стабилни, индустриални икономики, като например Канада. Приканването към изследване на новини, свързани с матриархалните общества, все още съществуващи днес и споделянето на резултатите с останалите ученици,

изисква още една форма на замисляне, ключова за преодоляването на идеята, че прогресът и благосъстоянието са прерогатив на страните, управлявани само от мъже. Вторият въпрос цели да илюстрира ясното преобладаване на мъжкото управление сред човешките общности на света.

***

2.3.5. Отговорност

Дейност	Въглища: времето на природата и времето на хората
Позиция	Том 2, Глава 2.
Цел на дейността	Повишаване на осведомеността относно способността на хората да унищожават вековни запаси от въглища за изключително кратко време, с цел отговорно да осъзнаем въздействието върху природата, да променим отношението си и да вземаме предвидливи решения.
Разлика с традиционните дейности, имащи сходна цел	Занятията в учебниците обикновено разглеждат проблема с експлоатацията на ресурси като резултат от икономическото развитие, и го представят като нещо почти неизбежно. Не се споменава съществуващото несъответствие между скоростното въздействие от дейностите на човечеството и дългият период на регенерация на околната среда.
Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство	Изяснявайки огромното въздействие, което всяко човешко същество оказва върху природата, занятието предизвиква в учениците чувство за отговорност. По този начин, те също започват да се чувстват като граждани на света, пребиваващи заедно с други индивиди, които притежават същите права.
Препратки към сходни дейности в учебника	Том 3, Глава 1, <i>Традиционно и засилено селско стопанство: въздействие върху биоразнообразието.</i>

Идеи които могат да бъдат развити. В историята на човечеството въглищата са жизненоважен източник на енергия за различни дейности и икономическо развитие. Започвайки от признаването на значимостта на този енергиен източник, занятието се фокусира върху несъответствието между регенериращата способност на природата да „презарежда“ находищата на въглища, и скоростта, с която човешките същества прахосват тези запаси. За кратък период от време безразсъдната експлоатация на запасите от въглища от страна на обитателите на някои държави – които днес смятаме за „по-добре развити“ – е осуетила възможността на бъдещите поколения да се възползват от тях. Цялата тежест на тази отговорност е добре обяснена и предадена във втората част на занятието, която се състои от кратки откъси.

***

Дейност	Денят на изчерпване на ресурсите
Позиция	Том 3, Глава 2.
Цел на дейността	Информираност за датата, на която изразходването на запасите за една година ще надмине капацитетът на Земята да възстанови тези запаси за същата година, и началото на изчерпването на ресурсите за следващата година. Отчитане на това, че поради експлоатацията от страна на човечеството всяка година тази дата се измества преди „датата на изчерпване“ на предходната година, с цел да се развие чувство за отговорност и да се възприеме отношение, съответстващо на желаният план за устойчивост.
Разлика с традиционните дейности,	Проблемът с нуждата от запаси, обикновено се разглежда от гледната точка на

имащи сходна цел	обитателите на планетата, а не от гледната точка на запасите, които намаляват все повече и повече, излагайки на риск животът на тези, които ще дойдат след нас.
Постоянство в изграждането на умения за глобално гражданство	Занятието насърчава развиването на чувство за отговорност и подпомага осъзнаването на индивидуалните действия, свързани с благосъстоянието на планетата и останалите ѝ обитатели, включително и бъдещите поколения.
Препратки към сходни дейности в учебника	Том 2, Глава 1, <i>Хората променят планетата..</i>

***

Идеи които могат да бъдат развити. Занятието предполага разглеждането на графичната информация, обобщаваща разграничаването на „Денят на изчерпване“ по света. Учениците трябва да открият местоположението на тяхната държава в графиката, да развият хипотези относно състоянието на държавите, които първи и/или последни ще изчерпат годишните си ресурси, да се замислят за възможните действия, които биха могли да бъдат предприети. Занятието благоприятства личната отговорност, като включва проактивни задачи, изправящи учениците пред въпроса как, ако е възможно, биха променили собствения си начин на живот, за да съответства на нуждите на планетата и жителите ѝ.

3. Заключение и коментари и нови възможности за употреба

Пандемията предизвикана от разпространението на КОВИД-19 от януари 2020г., доведе до необходимостта от дистанционно обучение като временен заместител на присъственото. Дистанционното обучение коренно измени подхода към преподаване и обучение, връзката между учител и ученици, лишавайки учениците от възможността да добиват нови знания от връстниците си, да обменят информация и да сравняват различни гледни точки.

В тези обстоятелства учебните материали, обикновено използвани в час, доказаха своята недостатъчност. Учебниците демонстрираха лимитът на възможности, които предлагат, по отношение на тяхната неизменяемост и линейност, с които често се отличават.

Противно на това, всички части съставляващи нашия учебник „Глобална история на човечеството“, предлагат гъвкави дидактически средства като:

- *Картите* служат не само като платформа за диалог между учителя и учениците, базиращ се на принципа „стимулиращи въпроси и отговори“. Те предлагат множество възможности за активно трупане на знания. Започвайки от разглеждането и изследването на едно явление, представено в неговото пространствено и времево

- развитие, учениците са стимулирани да формулират самостоятелна хипотеза, задействайки историко-географски размишления, и повишавайки собствените си знания и опит;
- *Образователно-дидактическите занятия* са структурирани с отворен характер. Те служат не само за затвърждаването, възстановяването и укрепването на знанията, а целят да открият изследователски пътеки, предоставящи възможност за задълбочено проучване, което може да се случва самостоятелно и с уважение към контекста на образователния процес;
  - *Подразделението на темите*, характерно за историческия разказ на този учебник, е допълнителен елемент, който демонстрира гъвкавост и позволява на учителя да постигне целите на разказваната история, изтъквайки интердисциплинарния подход на образователните цели;
  - И накрая, *стимулирането на уеб проучванията*, гарантира постоянното и систематично обновяване на данни и открития, но също така предлага възможности на учениците да изпитат методологията, използвана за исторически изследвания, заемайки главна роля в изграждането на индивидуални знания.

Като се има предвид оформлението му като гъвкав и нов инструмент, този учебник взаимодейства и с нови форми на дидактика, като остава верен на главната си цел: да насърчава формирането на децентрализиран начин на мислене, уважаващ себе си, другите и тяхната перспектива, както и жизнената среда, както и способността да управляваме необходимите ни ресурси в настоящето, в което живеем, извличайки вдъхновение от миналото, с цел да изградим едно възможно и устойчиво бъдеще.

Библиография

Morin E., *Le sept savoir nécessaire à l'éducation du future*, Parigi, UNESCO, 1999.

UNESCO, *Éducation à la citoyenneté mondiale. Thèmes et objectifs d'apprentissage*, Parigi, 2015

<http://www.cvm.an.it/italia-e-europa/educazione-alla-cittadinanza-mondiale-2/>

<https://www.tecnicaldellascuola.it/cose-la-metodologia-didattica-chiamata-debate>